

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken jaargang 35 nr. 3 2023

Ouwe kost(baarheden)

Kwikstaarten

Interview

Colofon

IVN Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen.

IVN-Eerbeek organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werkzaamheden in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-erbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar): Leden: € 25,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,-

Vriend van IVN Eerbeek € 48,-

Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. IVN vereniging afd. Eerbeek e.o.

Opzegging, wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres graag melden bij de secretaris secretaris@ivn-erbeek.nl.

Bestuur

Voorzitter	Jan d'Anjou	voorzitter@ivn-erbeek.nl
Secretaris	Herman Heskamp	secretaris@ivn-erbeek.nl
Penningmeester	Wim den Hartog	penningmeester@ivn-erbeek.nl
Lid	Lambert Kouwenberg	Lkouwenberg142@gmail.com
Lid	Ingrid van Eijk	iggyb@chello.nl

Werkgroepen

Excursies	Chris Holtslag	excursies@ivn-erbeek.nl
Natuurtuin	Gerard Nijhof	natuurtuin@ivn-erbeek.nl
Publiciteit	Sandra Christiaans	publiciteit@ivn-erbeek.nl
Scholing	Herma Scherpenzeel	scholing@ivn-erbeek.nl
Venel	Jos Rouland	venel@ivn-erbeek.nl

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact - en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt viermaal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar: redactie@ivn-erbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken www.ivn-erbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Lambert Kouwenberg, Jan Coenraads en Jan Groenhof.

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum kopij voor het volgende nummer is 1 oktober 2023.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - 3-2023

Redactioneel

Het leek er even op dat we de zomer al hadden gehad voordat hij officieel begonnen was. Gelukkig kwamen er na zo'n zes weken van (extreme) droogte toch eindelijk een paar buien. Inmiddels hebben we al een dag gehad met zeer veel neerslag en zelfs een echte storm!

"Voor elk wat wils", zou je kunnen zeggen maar ja, het weer blijft toch het belangrijkste gespreksonderwerp en ook nog datgene waarover het meest geklaagd wordt. Dus laat ik dat hier maar niet doen.

De zomer is de tijd van vakanties, van vrij zijn, niet al te veel verplichtingen hebben en eerlijk is eerlijk ook van luieren, dingen doen waaraan je in het normale, drukke, jachtige leven niet toe komt. Zelfs pensionado's zijn geneigd het (nog meer) kalmpjes aan te doen. En dat is natuurlijk hun goed recht.

Sommige werkzaamheden blijven in deze zomertijd echter gewoon doorgaan, ook voor die talloze, onmisbare vrijwilligers die hun vrijwilligerstaken altijd serieus nemen. Dat geldt voor de mensen in de zorg, in het jeugdwerk en natuurlijk ook bij het IVN.

Als eindredacteur van Het Groene Blad ben ik heel blij met alle bijdragen die ook nu weer naar mij toegekomen zijn. Toch verliep de aanvoer van artikelen deze keer wat stroever dan normaal. Misschien lag dat ook aan het weer?

Ik heb daarom een poging gedaan u allen, als lezer van dit IVN-blad, een suggestie te bieden voor een (bescheiden) bijdrage die mij voor iedereen haalbaar lijkt. Ik heb een klein 'stukje' geschreven over een favoriet plekje van mij in de natuur, onder het motto: 'bankje met uitzicht'. U heeft vast ook wel een of meerdere van die plekjes en kunt hopelijk ook de tijd vinden om daarover een paar regels op te schrijven. Laat het mij weten!

In het nummer dat voor u ligt, vindt u verder weer een schat aan lezenswaardige informatie over uiteenlopende onderwerpen. Heel interessant vind ik zelf het artikel in Ouwe kostbaarheden over de Ringallee en de suggestie van Bert om daar eens een excursie aan te wijden. Hopelijk wordt dat dan een onbegrensde excursie zonder hindernissen.

Erg onder de indruk was ik van het verhaal van Ronald Geerlof, die we gelukkig, na een zeer spannende tijd, nog steeds in ons midden hebben. En verder zijn er weer de verhalen over de plantjes, de vogeltjes en andere dieren die het leven zo aangenaam kunnen maken. Als je er maar even aandacht aan besteedt, nu je er de tijd voor hebt.....

Ik wens u allen een heel fijne zomer en als u op reis gaat: een behouden terugkeer!

Lambert Kouwenberg

Inhoud

3	Redactioneel
4	Stikstof in de berm
5	Hommels en hittestress
7	Ouwe kostbaarheden
10	Jakobskruiskruid
11	Kwikstaarten
14	Duizendblad
18	Lente Kasteel ter Horst
19	Bankje met uitzicht
19	Hij was er bijna niet meer
21	Ledenadministratie
22	Excursie hindernissen
24	Agenda

Colofon

Drukker:
Editoo B.V. te Arnhem

Foto boven, gele kwikstaart.
Marijke Kemps

Foto onder, het uitzichtbankje
Lambert Kouwenberg

Stikstofcrisis in de berm

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Bloemen en vlinders verdwijnen langs de weg

Niet alleen natuurgebieden, óók wegbermen en dijken hebben in Nederland te maken met stikstofvervuiling. Het gevolg daarvan is dat er minder wilde bloemen groeien, en dus ook minder bijen en vlinders leven. Veel gemeenten willen er wat aan doen, maar bloemrijke bermen herstellen blijkt nog een hele kunst te zijn.

Wie vanaf de fiets of vanuit de auto naast zich kijkt, ziet dat Nederlandse wegbermen er heel verschillend uitzien. Sommige staan maandenlang in bloei, andere bestaan hoofdzakelijk uit gras.

Ook valt op dat sommige bermen, als ware het een gazon, gemaaid worden, terwijl op andere plekken niet-gemaaide stroken blijven staan. Waarom? En wat is het beste voor de biodiversiteit?

Het klinkt tegenstrijdig, maar als je de bermen niet maait, gaat de biodiversiteit nog verder achteruit. Dat is het gevolg van de stikstofvervuiling. Maaien is de enige manier om stikstof weer weg te krijgen. Maar een verkeerde techniek of een verkeerd tijdstip van maaien kunnen ook veel schade aanrichten.

Door stikstof minder voedsel voor bijen

Die achteruitgang in de bijenstand heeft meerdere oorzaken, maar een belangrijke is de afname van het voedselaanbod. Er zijn minder bloeiende kruiden, dus is er voor insecten minder nectar en stuifmeel voorhanden. Dat komt weer door de zich steeds hoger opstapelende stikstofvervuiling: in weilanden staan geen weidebloemen meer. En ook natuurgebieden en wegbermen 'vergrassen', waardoor wilde bloeiende planten achteruitgaan.

Klepelen en zuigen is funest

De meeste winst valt te behalen met een aanpassing van de maaitechniek. De helft van de Nederlandse bermen wordt niet gemaaid, maar geklepeld. Plantenresten blijven dan achter, waardoor stikstof zich hoger opstapelt. Gevolg: eentonige bermen met naast gras alleen ruimte voor brandnetels en wat fluitenkruid.

Ook grasmaaiers met een ingebouwde stofzuiger zijn schadelijk. Die zuigen niet alleen plantenresten op, maar ook alle zaden, insecten en rupsen. Voor de natuur is het belangrijk maaisel eerst een paar dagen te laten drogen en daarna pas te verzamelen en af te voeren. Zaden en insecten vallen dan op de grond.

Timing is belangrijk: steeds meer gemeenten laten een bloeiende berm staan, maar de bloemzaden vormen zich pas na de bloei. Je moet dus met maaien nog even wachten tot na de zaadvorming!

Maaien in etappes helpt zaden en insecten

Waar vroegtijdig maaien onoverkomelijk is, raden ecologen aan om in etappes te maaien. Insecten kunnen dan hun toevlucht dan vinden in de niet-gemaaide delen en van daaruit kunnen ook bloemzaden zich verspreiden.

Een ander goed moment om te maaien is in het vroege voorjaar. Gras schiet dan al omhoog, maar kruiden hebben nog geen bloemknoppen. Dat is een ideaal moment om gras en stikstof af te voeren en bloeiende kruiden een kleine voorsprong te geven aan het begin van de lente. Voor het herstel van bloemrijke bermen is zaaien meestal niet nodig: als door goed maaibeleid stikstof wordt afgevoerd en zaadvorming een kans krijgt, kunnen lokaal aanwezige wilde bloemen herstellen en bermen terugveroveren.

Het inzaaien van zogeheten 'carnavalsmengsels', met exotische bloemen of gekweekte varianten kan zelfs meer kwaad dan goed doen. Veel insecten zijn afhankelijk van heel specifieke plantensoorten. Uitheemse bloemen bieden vaak alleen voedsel aan een paar minder kieskeurige soorten, zoals honingbijen. We hebben echter honderden bedreigde bijen- en vlindersoorten die zo een extra concurrentienadeel te verduren krijgen.

Maaifouten

Met het toegenomen bewustzijn van de achteruitgang van bloeiende kruiden en bestuivers heeft nog een woord zijn intrede gedaan: 'maaifouten'. Regelmatig halen ongelukjes het nieuws, bijvoorbeeld wanneer een overrijverige grasmaaier een speciaal ingezaaide bloemenweide voor bijen en vlinders, tot een kort gazon heeft gereduceerd. Soms zijn de gevolgen ernstiger, zoals na het maaiongeluk in Midden-Limburg vorig jaar, waarbij het laatste leefgebied van het donker pimpernelblauwtje (een uiterst zeldzame vlinder) per ongeluk werd plat gemaaid.

Bloeiende bermen als knooppunt voor natuur

Dat laat ook zien dat gezonde wegbermen in het dichtbevolkte Nederland juist een unieke rol kunnen spelen voor de ecologie. Veel land wordt intensief gebruikt voor landbouw en bewoning. Officiële natuurgebieden zijn vaak bossen, heidevelden of open water, waar heel andere soorten leven.

Dijken en bermen kunnen als 'kruidenrijk grasland' een overgebleven leefgebied vormen voor specifieke planten en dieren. En zo kan zich een ecologische verbinding door Nederland vormen, pal naast het wegennetwerk. Dat is ook in EU-verband de afspraak: voor 2030 moet minstens 10 procent van het landelijk gebied ecologisch waardevolle 'blauwgroene dooradering' worden.

De gemeente Brummen zet ook stappen om haar bermen ecologisch te beheren. Dit gebeurt in samenspraak met IVN Eerbeek en Landschapsnetwerk Brummen.

Hommels en hittestress

AUTEUR: KARIN DE RAADT

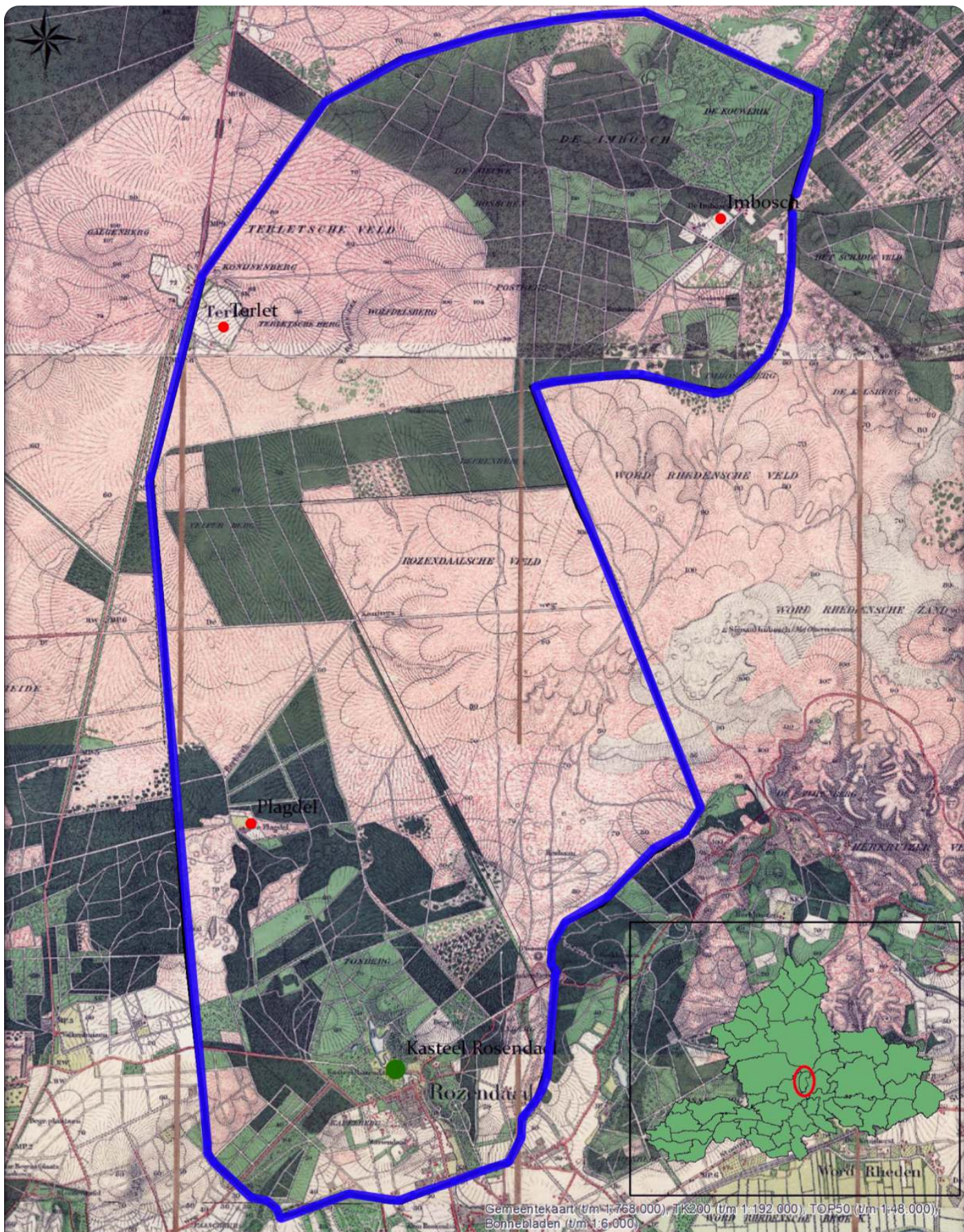
Een hommelmel in een bloemenveld ziet er misschien rustgevend uit, het diertje zelf ervaart dat waarschijnlijk anders. Elke milligram stuifmeel die een hommelmel meesleept, verhoogt de lichaamstemperatuur met 0,07 graden Celsius. Hommels die veel stuifmeel verzamelen, kunnen zo wel twee graden warmer zijn dan hommels zonder stuifmeel.

Op warme dagen, die steeds vaker voorkomen vanwege klimaatverandering, moeten hommels hun gedrag mogelijk aanpassen om oververhitting te voorkomen. Onderzoekers vrezen dat hommels minder vaak of minder lang op pad kunnen gaan om stuifmeel te verzamelen. Dat kan ertoe leiden dat ze minder planten bestuiven en dat het aantal hommels verder afneemt. Het probleem van de hittestress komt bovenop andere bedreigingen, zoals verdroging, pesticiden en minder voedselaanbod.

Vooraf grote hommels lopen gevaar op oververhitting. Zij hebben van nature een hogere temperatuur omdat ze meer warmte genereren en minder warmte verliezen. Daarnaast kunnen ze meer stuifmeel verzamelen dan hun kleinere soortgenoten, waardoor ze nog warmer worden. Uit eerder onderzoek blijkt dat grotere soorten sneller achteruitgaan dan kleinere. Tegelijkertijd kunnen hogere temperaturen ook gunstig zijn voor bijen. Als het warmer is, kunnen bloemen immers langer bloeien en kunnen bijen meer stuifmeel en nectar verzamelen.

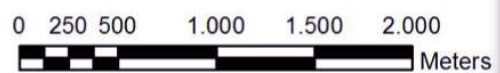
Bron: de Volkskrant van 17/5/23

Legenda

- Landgoed Rosendaal (gemeente Rozendaal)
- Rozendaalse Veld (gemeente Rheden)
- Kasteel Rosendaal
- Gehuchten

Ouwe Kost(baarheden)

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Grenspalen van de Ringallee van Rozendaal Nog even oprissen: een allee heeft aan beide kanten twee rijen bomen, in tegenstelling tot een laan, die heeft aan beide kanten slechts één rij bomen. Nu is het wel apart dat als je midden in de natuur loopt, je over een allee komt. En zie: deze keer is dat zo.

De Ringallee

Al heel veel keren ben ik over de Ringallee gekomen. Deze ligt tegen de bosrand aan de zuidkant van de Zilvensche Heide. Als je naar Jaap van de Born in het witte boerderijtje ('Bij van Ark') gaat, kom je vanzelf op een kruispunt. Rechtdoor is de Velperweg (vroeger Brandweg) en links en rechts af is de 'Ringallee van Rozendaal'. Rechtsaf ga je een heuvel op in de richting van Terlet. Dit heette het Berkenlaantje, want aan beide kanten stond een rij berken, die nu voor een groot deel verdwenen zijn.

Ga je links af, dan kun je nu alleen nog over het paardenpad, want de oude mountainbike route is afgesloten. Dit pad loopt tussen de Zilvense heide en de Imbosch door, vervolgens tussen de Kouwerik en het Eerbeekse veld door, over de Imboschweg heen, naar het fietspad van de Lange Juffer. Hier gaat hij ook overheen, vlak langs de boerderij van Nieuwe Kamp (buurtschap Imbosch) en vervolgens in de richting van de Rheder- en Worth-Rheder heide. Na een lange weg, langs de Brandtoren, bereikt hij dan weer kasteel Rozendaal. Nu gaat dit verhaal niet over het gehele pad maar over het stuk langs de Zilvensche Heide.

Bijzondere namen

Wat opvalt, als je op de kaart kijkt, zijn de bijzondere namen in dit gebied. Ik noem:

- Aan de Terletse kant:

Terlet was 'het derde dorp' van Rozendaal. Rozendaal, Imbosch en Terlet. Terlet bestond uit een aantal bewoonde boerderijen aan weerszijden van de Apeldoornseweg. Twee daarvan waren Groot en Klein Terlet. De eerste aan de westzijde, de tweede aan de oostkant. Op het erf van Klein Terlet stond een grenspaal. Dit was een soort drielandpunt: Rozendaal, Arnhem en Apeldoorn. Het was echt bijzonder dat zo'n kleine gemeenschap bestuurlijk verdeeld was over drie gemeenten.

Verder liggen er nog de 'Nieuwe Aanleg', een rustgebied voor het wild en niet toegankelijk, en de 'Zwarte Berg' (80 meter hoog).

- Op de Loenermark:

De 'Valenberg' en hier ligt ook de 'Pisberg' en natuurlijk 'Bij van Ark'. Op de kaart zien we hier in 1866 voor het eerst een huisje. Het huisje van weduwe Maria Rozina Licht. Gevolgd door in 1898 het tweede huisje van Harmus Kruk. Dan zie je in 1917 nog een derde huisje, ook langs de Allee in de richting van Terlet. Het tweede en derde huisje zijn in 1934 verdwenen. Gijs van Laar woonde enige tijd in het huisje van Kruk. Gijs was een ongelofelijke stroper. Baron van Pallandt was dit zat, kocht de grond waarop de huisjes stonden en sloopte 2 en 3. Naast het boerderijtje van Jaap van de Born heeft van 1965 tot 1975 de Grindgroeve gelegen. Waar die gebleven is, ik heb geen idee. Verder is op de Loenermark sinds 1957 de IJkbasis, een rijksmonument.

- In de Imbosch:

'Jannuskamp', 'Drobbebosch' en de 'IJzerkuil'. De laatste twee namen komen waarschijnlijk voort uit het feit dat

ook hier ijzer is gevonden. Uit dezelfde tijd: het Dichte Gat en de omgeving van de Woeste Hoeve. Ook hier zijn ijzerslakken en klapperstenen gevonden. En verder is er sinds 1866 de 'Kouwerik'.

De Kouwerik is een bos dat men ongemoeid wil laten, dat wil zeggen zo min mogelijk eraan doen, maar ook zo weinig mogelijk mensen erin toelaten. Er zijn dan ook weinig paden. De natuur kan daar zijn gang gaan en dieren hebben er vrij spel. De autochtone wintereik komt hier nog regelmatig voor. Dit zijn resten van hakhout, maar ook zijn door begrazing eikenstruiken ontstaan. Ook staan hier de beuk en zomereik. De dode omgewaaide bomen zijn een bron van leven voor mossen, schimmels en insecten. Je ziet bijv. de adelaarsvaren opfleuren. Die gedijt goed op bosgrond. Exoten moeten er vaak uit verdwijnen, want deze gaan soms overheersen. Dit alles blijft moeilijk om voor elkaar te krijgen. Je kunt er wel door, maar de obstakels liggen overal, en paden zijn er eigenlijk nauwelijks nog te onderscheiden. Dus er komen steeds minder mensen.

Bijzonderheidje: De Kouwerik komen we voor het eerst in 1867 op de kaart tegen. Het ligt ten zuiden van de Zilvense heide in de Imbosch. Het wordt bij het kadaster omschreven als een akkerbos van ruim 34 hectare groot. Deze bossen zijn aangelegd op gronden, aan de heide onttrokken, met weinig en schraal 'akkermaalshout' bezet en met dunne beuken en eikenbomen. Een oud boscomplex, door heide resp. dennenaanplant omgeven. Akkermaalshout zijn heggen van eikenhakhout, ze werden om de 7 tot 12 jaar gekapt. Dan kwam de eekschiller. Eek komt trouwens van eik. Het hout werd geklopt, waardoor de bast losliet. Het hout werd geschild en de bast werd gebruikt om er run (bast en water) uit te halen. De leerlooiers gebruikten dit om huiden mee te looien. Het hout dat over bleef werd vooral als brandhout gebruikt. Kouwerik schijnt zo te heten omdat het er meestal net iets kouder was dan de omgeving. Hetzelfde is het geval met Coldenhove (Kaldenhove). Ik heb het al eens aan Gert Jan Blankena, ecooloog, gevraagd, maar ook hij kon geen sluitende verklaring geven.

Kasteel Rosendaal

Om het bezit van de eigenaren van Kasteel Rosendaal moest een totale grens komen. Een bijzonder en omvangrijk landschapselement van de 'hoge vrije heerlijkheid' Rosendaal is de voormalige limietgrens rondom het landgoed: de Ringallee. Je werd niet zomaar een hoge heerlijkheid. Het was een zelfstandig gebied met eigen regelgeving en rechtspraak. De heer, die eigenaar van de grond was, beschikte over alle heerlijke rechten. Het was daarom belangrijk dat je goed wist waar een gebied lag.

De Ringallee was doorgaans beplant met beuken en berken. Op zekere afstand van elkaar waren grenspunten (pollen) kunstmatig opgehoogd tot een soort heuveltjes (hoge Sanduyn).

De belangrijkste grenspunten werden voorzien van een grenspaal. Het valt op dat deze vaak liggen op een scherpe hoek in de grens. De Ringallee valt tegenwoordig onder het beheer van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten,

Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK) en de gemeenten Rheden en Rozendaal. De Ringallee vormt nog steeds (grotendeels) de grens van gemeente Rozendaal. De pollen en bomenrijen zijn in zeer slechte staat en nauwelijks nog zichtbaar. Op een pol kwam dan een paal of een boom. Zo'n punt kon je goed zien, mits het open gebied was.

De palen waren van hout of van hardsteen. Dat de begrenzing van een gebied belangrijk was, kwam door het recht dat stadhouder Willem IV in 1750 verschaftte aan burgers. Hieruit bleek dat je mocht jagen in je eigen gebied. Dus hoe groter je gebied, hoe meer jachtterrein. Ook begon in deze tijd het aanplanten van bossen, vooral den- en eiken. Met de komst van de Fransen komt ook het Franse kadastrale systeem in Nederland.

Dat de jacht enorm belangrijk was, blijkt uit het feit dat de rijken een kasteel hadden, echt bedoeld voor de jacht. Denk aan Kasteel 't Loo, Kasteel Middachten, Hof te Die- ren, Biljoen, Rosendaal, maar ook Cannenburch, Ter Horst en Huis te Eerbeek en niet te vergeten het verdwenen Koldenhove (Coldenhove). De edelen en later de rijken waren vaak bezeten van de jacht.

Grenspalen

In 1751 werden op de grens van de Heerlijkheid Rozendaal 14 grenspalen geplaatst. Baron Lubbert Torck van Rozendaal had hiertoe opdracht gegeven en daarna kon door een benoemde commissie de juiste grens worden bepaald. De commissie bestond uit de Baron, twee notulisten en landmeter Willem Leenen. Kwam men bij een gebied dat grensde aan een andere gemeente, dan werd de commissie uitgebreid met één of twee vertegenwoordigers van die gemeente. Er kwam op deze manier geen onenigheid. De landmeter had op de juiste plaatsen al de stenen palen klaar gelegd.

De palen kwamen speciaal uit Dordrecht. Deze "15 steene pilare à raison van fl. 360" waren gemaakt door Francois Absiel. Landmeter Leenen schrijft over de Rozendaalse palen: "de Rozendaalse vierkante steene limiet paal, lanck zijnde veertien voeten, en vierkant boven, tien x tien duim breed, door de Heer van Roozendaal in den jaare 1751 geset". Dus ruim 4 meter lang en globaal 25 centimeter in het vierkant.

Locaties

In 1818 wordt de gemeente Rozendaal kadastraal vastgelegd. Men begon met het vastleggen van de punten bij een noordelijk punt waar de gemeenten Apeldoorn, Ede en Rozendaal elkaar raken.

Dit is:

- Locatie 1. Er wordt geen paal geplaatst, maar Baron Torck heeft op de pollen een paar beuken geplant. Op dit moment staat er een korte, zeskantige betonnen paal en de beuken staan er ook nog. Dit punt ligt niet zover van de A50.

- Locatie 2: kapotte paal; ligt tussen de Zilvense Heide en de Imbosch en is de noordgrens tussen Apeldoorn en Ro-

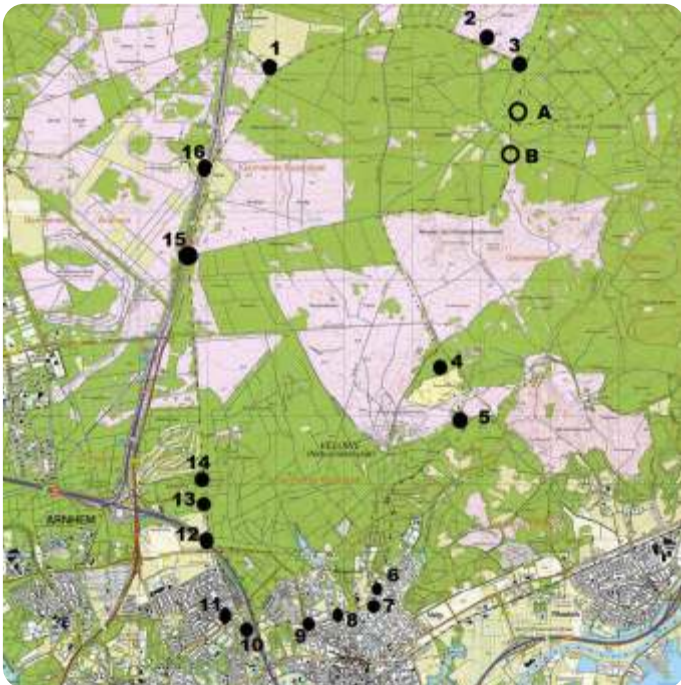
zendaal. Hij ligt op een "hoge Sanduyn". Maar als je nu kijkt is de duin verdwenen of de steen is verplaatst.

Lubbert Adolf Torck (1687 - 1758)

- Locatie 3: Hier is geen paal meer te bekennen, wel vind je er een klein diep gelegen steentje met de letters SM erop. Dit kan betekenen Silvensche Marke, wat bij Heerlijkheid Het Loo behoorde. Torck had alleen forse palen en misschien heeft er nog een, nu verdwenen, andere paal gestaan.

Dat het vroeger veel meer open is geweest, blijkt uit de palen 4 en 5. Deze staan veel verder weg. Er zijn nog vijf originele palen uit 1751 op de locaties 2, 10, 13, 14 en 16, waarvan twee kapot en één gerepareerd.

Grenspalen

Op de kaart zie je dan nog locatie A en B staan. Dit zijn nieuwe jachtpalen, die zijn geplaatst door de Stichting

Twickel, eigenaar van het Voorste en Achterste Schaddeveld.

Locatie 6 en 7, op de grens met Velp, en paal 15 zijn totaal anders van vorm en op locatie 1 staat een lage zeskantige paal van beton.

Blijven nog de vragen: Er zijn 15 palen gekocht, maar slechts 14 geplaatst. Was die ene al direct reserve? Wanneer en waarom zijn er negen verdwenen? Drie palen zijn anders, waarom en wanneer geplaatst?

Bijzonderheidje: Ik vergeet nooit dat ik met een paar loopmaatjes rustig over het pad liep te genieten. Plotseling riep Frans: "Jongens kijk, een Schotse Hooglander!" Moeder stond liefdevol haar zojuist geboren kalfje af te likken. Moeder zat nog onder de vliezen en het jong was nog niet in staat om op te staan. Wij genoten. Dit maak je niet vaak mee. Echter, pa vond dat wij te dichtbij waren en kwam dreigend op ons af. Wij hebben toen maar eerbiedig wat ruimte gemaakt want hij zag er indrukwekkend uit en er kwam wat stoom uit zijn neusgaten. Maar dit nam hij ons toch niet meer af.

Grenspaal

Eigenaren

In 1932 was de Heerlijkheid, zo'n 2.000 hectare, in bezit van Frederik Jacob Willem baron van Pallandt (1860-1932). Na zijn dood viel het landgoed uiteen. Er waren meerdere erfgenamen en door allerlei regels en hoge successierechten, moest de familie Van Pallandt haar Rosendaelse grond verkopen. Toen WO II ook nog een hoop schade bracht, werd de toestand nog slechter. In 1977 legateerde de laatste baron van Pallandt (1892-1977) het landgoed aan de Stichting Het Geldersch Landschap (GLK). Dit hield in dat de erfgenamen geen successiegelden hoefden af te staan en in het kasteel konden blijven wonen.

Rosendaal wordt nu beheerd door Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de gemeenten Rozendaal en Rheden, de stichtingen GLK, de Sint Nicolai Broederschap en enkele particulieren.

Sinds 1938 is het gebied Imbosch en Kouwerik in handen van Natuurmonumenten.

Zoals ik in het begin al meldde, is het mountainbike pad tussen Jaap van den Born en het eind van de Kouwerik afgesloten. Er zit in dat gebied dan ook heel veel kwetsbare fauna. Zo was er een plek met berkenbomen waar de draaihals, een spechtensoort, uitbundig nestelde.

Draaihals (specht)

Natuurmonumenten vond dat de bomen gevaar opleverden voor het paardenpad. Hoe vaak gaat hier nou iets overheen? Ondanks tegenwerpingen, werden de bomen gekapt. Gelukkig hebben de vogels een plekje gevonden op de Zilvensche Heide. Zou daarom (o.a.) het mountainbike pad nu zijn afgesloten?

Als ik hier zo weer mee bezig ben geweest, vind ik dat het weer een mooi stuk geschiedenis van onze omgeving is. Het blijft ook een genot om in deze omgeving rond te rennen, het is er elk jaargetijde mooi. En dan heb ik een groot gedeelte van de Ringallee niet eens meegenomen, maar wie weet komt dat nog eens? We moeten er maar eens een stuk van lopen met een excursie (10 december vanaf de Elsberg).

Bronnen:

*De versnippering van landgoed Rosendaal (1902-2017) door Ing. M. (Machiel) Koman.

*Ambt & Heerlijkheid: Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal nr. 182 en 183 juni 2014, Geschreven door Bauke Tijmstra.

*Acht zwerfstenen uit het Gelders landschap – een uitgave van de Stichting Het Geldersch landschap ter gelegenheid van haar 50-jarig bestaan 1929-1979.

*Verhalen van Jaap van den Born e.a.

*De Levende Natuur van Jac. P. Thijsse, 1 december 1937, de Ringallee van de Imbosch. Hieruit heb ik een afbeelding genomen.

*Grenspalen revue: grenspalen rond de heerlijkheid Rozendaal

*eigen ervaringen

Jacobskruiskruid

AUTEUR: KARIN DE RAADT

Het Jacobskruiskruid is een wilde, in de regel tweejarige plant met gele bloemen. Hij behoort tot de familie van de composieten (samengestelde bloemen). Wat er als een bloem uitziet, is in feite een bloemhoofdje dat bestaat uit veel bloemen bij elkaar. De plant bloeit van juni tot september. Hij komt steeds meer voor in wegbermen en natuurgebieden en van daaruit in de perceelranden van weilanden. Het is een pioniersplant die vooral groeit op niet te voedselarme, zanderige bodems. Hij verspreidt zich snel, doordat een volwassen plant 75.000 tot 200.000 vruchten kan produceren, die door het vruchtpluis met de wind worden meegevoerd. De meeste zaden (60%) vallen binnen 5 meter naast de moederplant. De overige 40% valt gewoonlijk binnen 40 meter van de moederplant. Slechts 1% vliegt verder.

Stengels, blad en vooral bloemen bevatten gif waarmee de plant zich beschermt tegen vraat. De bloemen bevatten twee keer zoveel gif als de bladeren. Zoogdieren eten de plant niet. Als hij echter in hooi terechtkomt, herkennen de dieren hem niet en dit kan leiden tot vergiftiging. Bij runderen kan het gif ook zonnebrand veroorzaken, doordat het gif in het bloed van de haarvaten, onder invloed van UV-licht van de zon, schadelijk wordt voor omliggende weefsels. Schapen eten de plant graag en zijn minder gevoelig voor de gevolgen. Ze krijgen later vaak wel groeiproblemen. Na huidcontact kan de plant een allergische reactie teweeg brengen.

De plant vormt het hoofdvoedsel voor de zebrarups, de larve van de Sint-Jacobsvlinder. De rupsen van deze vlinder zijn aangepast aan het eten van Jacobskruiskruid en zijn dus niet gevoelig voor vergiftiging, maar zelf wel giftig! Aanvankelijk zijn deze rupsen dun, bleek met dunne zwarte banden, later worden ze dik, felgeel met duidelijke zwarte banden. Ze vreten in een mum van tijd de hele plant kaal.

Jacobskruiskruid vertoont na vraat door deze rupsen vaak een geweldig herstelvermogen. De plant vormt via de wortels steeds weer nieuwe spruiten. Wel kan de plant weggeconcurrerd worden door gras (dichte graszoden) en heide. Ook kunstmest verdraagt de plant slecht.

De naam Jacobskruiskruid berust op de datum dat de plant zou gaan bloeien, de naamdag van Sint Jacobus op 25 juli, maar feitelijk bloeit de plant al een maand eerder. Een andere mogelijkheid is dat het kruid zijn naam dankt aan de overeenkomst van de vorm van het blad met het Jacobskruis, een dubbelkruis.

Kwikstaarten

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG
FOTO'S: MARIJKE KEMPS

Beweeglijkheid in wit en geel

Op een mooie zomerdag loop ik op een zandweggetje tussen akkers door. Voor mij uit loopt een zwart-wit-grijs vogeltje op de weg. Als ik dichterbij kom vliegt het op om tien meter verderop weer te landen. Zijn staart beweegt op en neer alsof hij maar moeilijk zijn evenwicht kan vinden. Als ik hem weer nader en blijkbaar naar zijn smaak te dichtbij kom, vliegt hij weer op om een stukje verder weer neer te strijken. Zo gaat dat nog enkele malen door totdat het hem blijkbaar te gortig wordt en terugvliegt naar de omgeving waar we elkaar voor het eerst troffen.

Het is duidelijk waaraan deze vogel zijn naam te danken heeft: zijn telkens opwippende (kwikken) lange staart! Vanwege zijn voornamelijk witte kleur, is het de witte kwikstaart. In het Engels heet hij '(white) wagtail' wat letterlijk vertaald, 'kwispelstaart' betekent.

De witte kwikstaart

De kwikstaart kent nog wel meer (streek)namen. Die komen voor een belangrijk deel voort uit zijn voorkeur

voor een agrarische omgeving. Zo kreeg hij namen als: akkermannetje, landmetertje, ploegdrijverke, bouwmeestertje, koestouwer en paardenwachter.

De witte kwikstaart is een tamelijk algemene verschijning die je vooral op het platteland tegenkomt. Op min of meer open land, akkers, graslanden, oevers, park en tuin en golfterreinen. Maar ook in het stedelijk gebied wordt hij vaak gezien op industrieterreinen en in de stad, foeragerend op asfalt en beton. Het is een zeer beweeglijke vogel en bij het zoeken naar voedsel is hij heel opmerkelijk en vaardig in het ontdekken en vangen van zijn prooi. Hij beweegt in alle mogelijke richtingen, soms half lopend en half vliegend. Voortdurend rent hij achter zijn voedsel aan of loopt mee met een trekker die aan het ploegen is. De witte kwikstaart eet insecten, vooral muggen, vliegen, libellen, vlinders en hun larven en bodemdiertjes, die door de bewerking van de grond naar boven komen. Elke vogel zorgt voor zijn eigen voedsel maar voor hun kroost zorgen de beide ouders samen.

Na een baltstijd, waarbij vaak twee of meer mannetjes in een golvende, dansende vlucht achter een vrouwtje aan jagen, bouwen man en vrouw samen hun nest in allerlei vreemde hoekjes en gaatjes variërend van plekjes op en in huizen, schuren, kassen onder dakpannen, in nissen, op balken en in oude muren tot onder stapels planken, een afvalhoop en in autowrakken.

De gele kwikstaart

In de keuze van de broedplaats verschilt de gele kwikstaart duidelijk van de witte kwikstaart. Deze broedt namelijk uitsluitend op de grond. Het nest wordt door het vrouwtje in een kuultje gebouwd, dat bijvoorbeeld is ontstaan door een pootafdruk van een koe of paard en rondom begroeid is met gras. Het nest bestaat uit gras, stengels en wortels en is dik gevoerd met haar of wol. Het ligt in open terrein, niet te dicht bij de bosrand om het predatoren niet al te gemakkelijk te maken.

Man en vrouw slepen, net als de witte kwikstaarten, gezamenlijk voedsel aan voor hun jongen. Het nest is doorgaans heel moeilijk te vinden. Zelfs als men de ouderdiere met voer heeft zien slepen. Liever dan het nest te verdraden, wachten ze net zolang totdat de indringers weer verdwenen zijn.

De gele kwikstaart is qua verspreidingsgebied minder algemeen dan de witte variant. Hij houdt van open akkerbouwgebieden, regio's waar gewassen als wintertarwe, aardappelen en suikerbieten worden verbouwd. Dus zeker niet de door mais gedomineerde akkers op de zandgronden van Oost- en Zuid-Nederland. De vogel komt het meest voor in Groningen en Drenthe en nestelt graag in wintergranen en koolzaad. Het zal niet verbazen dat ook deze kwikstaart de streeknaam 'akkermannetje' heeft maar dan met het voorvoegsel geel.

Voor een tweede legsel stappen ze vaak over op gewassen met een andere structuur zoals aardappelen en suikerbie-

ten. Naast het gewastype is ook de doordringbaarheid van de bodem van groot belang. In die bodem is de insectenrijkdom immers het grootst en dat is de belangrijkste voedselbron van de gele kwikstaart. Verder is de openheid van het landschap van belang voor deze soort, die bomen en bebouwing mijdt.

Ze zijn vaak foeragerend te vinden op weilanden met schapen, koeien of paarden. Ze eten vooral bodembewoende spinnen en insecten, kevers, vliegen, muggen, wantsen en cicaden. Net als de witte kwikstaart zitten ze lopend en rennend, afgewisseld met een sprintvluchtje hun voedsel achterna.

Hebben witte kwikken al een zeer beweeglijke balts ook de gele kwikstaart is onstuimig in zijn avances. Met trillende vleugels en veren fladdert het mannetje boven het vrouwtje of loopt steeds rondjes om haar heen. En zoals het een kwikstaart betaamt wippen ze de lange staart met fel schokkende bewegingen op en neer.

De gele kwikstaart is een nog vrolijker makende soort dan de witte kwikstaart. Zelfs een uitgesproken 'somberaar' als Hans Dorrestijn (cabaretier en vogelaar) ziet de gele kwik als een antidepressivum door zijn opgewekt wippende staartje en zijn zonnige, intens gele kleur. Die zo nadrukkelijke gele kleur geldt voor de mannetjes, de vrouwtjes zijn iets valer maar nog altijd heel geel.

Gele kwikstaart

De grote gele

Daarmee verschilt de gele kwikstaart van de grote gele kwikstaart. Diens onderkant is namelijk slechts heel lichtgeel. Alleen de stuit is echt geel en bij mannetjes de borst. Op de rug is de 'grote gele' helemaal grijs. In het Engels heet hij dan ook 'grey wagtail'.

Zoals de naam al aangeeft is de grote gele kwik ook iets groter dan de 'gewone' gele. Het meest verschillend is echter zijn leefgebied. De grote gele komt alleen voor in de buurt van water! Hij is te vinden langs stromende beken (zoals op de Veluwe) maar ook bijna stilstaand water. Behalve langs de beken op de Veluwe zijn ook Twente, de Achterhoek en Limburg favoriete gebieden. De grote gele kwikstaart is slechts een schaarse (broed)vogel vergeleken met de gele en witte kwikstaart.

Grote gele kwikstaart

Hoeveel kwikken zijn er eigenlijk?

Zo zijn er van de grote gele kwikstaart slechts 300 – 400 broedparen in Nederland (SOVON 2018-2020), van de gele 40.000-70.000 en van de witte 70.000-110.000. Opvallend is het relatief grote aantal overwinteraars van de grote gele kwikstaart (500-1000) terwijl er van de gewone gele in de winter slechts doortrekkers zijn. Hun overwinteringsgebieden liggen in West- en Centraal-Afrika. Het merendeel van onze witte kwikstaarten trekt in het najaar weg naar Zuidwest-Europa en Marokko.

Zeer schaars in Nederland is de rouwkwikstaart (15-35 broedparen), een variant van de witte kwikstaart, die in Engeland heel algemeen is. De mannetjes zijn gemakkelijk te herkennen omdat ze een fluweelzwarte rug (rouw-mantel) hebben.

Toekomstperspectief

Voor vogelsoorten die voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van wat er met het areaal aan boerenland gebeurt, zijn het deels spannende tijden. Na een lichte afname van

het aantal broedparen van de witte kwikstaart is de situatie momenteel stabiel tot licht herstellend. Dit is waarschijnlijk mede een gevolg van het feit dat de witte kwik niet alleen maar een akkermannetje is maar ook de bebouwing opzoekt.

Voor de gele kwikstaart, die zoals gezegd tegenwoordig vooral broedt in open akkerland op kleigronden, vooral in Groningen en Zeeland, is er, na een periode van grote achteruitgang (75%) in de jaren vijftig van de vorige eeuw, de laatste jaren ook sprake van enig herstel. De soort heeft baat bij het vergroten van het areaal kruidenrijk grasland en in akkerbouwgebieden profiteert hij vooral van een grote diversiteit aan gewassen, van fauna-randen en van braakliggende stukken grond.

Het is voor de kwikstaarten te hopen dat de uitgestrekte maisvelden meer en meer gaan verdwijnen en dat in het algemeen het kleinschalig cultuurlandschap weer de overhand gaat krijgen. Vooral de witte kwikstaart voelt zich hierin het best thuis.

De gele kwikstaart, die nog altijd op de Rode Lijst van broedvogels staat, heeft heel veel te lijden gehad van het intensieve landgebruik, peilverlaging en het gebruik van kunstmest en onkruidbestrijdingsmiddelen.

Als we op dit terrein in de komende jaren nu eens een omslag zouden kunnen bewerkstelligen, kunnen we de gele kwikstaart wellicht ook vaker zien in onze streken (Achterhoek en Veluwe) en niet alleen in Groningen.

Bronnen:

SOVON Vogelatlas
Bedreigde vogels in Nederland
Vogelbescherming Nederland
Dorrestijns vogelgids
Diverse vogelboeken

Witte kwikstaart

Duizendblad

AUTEUR: JAN COENRAADTS

Duizendblad (*Achillea millefolium*) is niet de meest opvallende plant. De plant heeft weliswaar veel - zeker van dichtbij bekeken - mooie witte bloemetjes, maar daar zijn er wel meer van. Toch begint duizendblad in een extra droge junimaand als deze op te vallen, omdat hij in de verder zo verdroogde bermen groen blijft. Dat lukt de plant omdat hij zo diep wortelt dat hij ook in een droge periode nog aan water komt. Vroeger zag ik wel eens duizendblad in het gemeentegazon naast mijn huis, maar nu al jaren niet meer.

Wat geschiedenis

Onze verre voorouders kenden duizendblad goed, want de plant heeft medicinale eigenschappen die al eeuwenlang, zelfs millennia lang bekend zijn. In China speelden stengels van duizendblad aanvankelijk een belangrijke rol in rituelen rond het Boek der Veranderingen, de I Tjing. Van de Grieken en Romeinen is bekend dat duizendblad veel werd gebruikt bij uitwendige bloedingen.

Het verhaal gaat dat Achilles, de Griekse held in de Trojaanse Oorlog (de oorlog met dat houten paard, waarschijnlijk uitgevochten rond 1200 v.C.) de plant gebruikte om bloedingen te stoppen van zijn soldaten en wellicht van hemzelf. In een oorlog is zo'n eigenschap essentieel en zelfs zo belangrijk dat men de wetenschappelijke naam van duizendblad ontleende aan deze klassieke vechtjas.

We kunnen nog verder terug. De Sumeriërs leefden van rond 4000 tot 2000 v.C. in een aantal stadstaten in het huidige Irak, tussen de Eufraat en de Tigris en ze waren daar de voorgangers van de Babyloniërs en Assyriërs. Er zijn aanwijzingen dat de Sumeriërs al geneesmiddelen maakten, waarbij duizendblad een rol speelde. Deze Su-

meriërs vonden in ongeveer 3500 v.C. een beeldschrift uit dat zich kort na 3000 v.C. ontwikkelde tot het 'spijkerschrift'. Daardoor is hun taal de oudste bewaard gebleven taal. Hun woord voor duizendblad kon ik helaas niet achterhalen.

De band van de mensheid met het duizendblad is echter nog veel ouder. Tijdens opgravingen in een grot in Shanidar (in het Koerdische deel van Noord-Irak) vond men zo rond 1960 onder meer de resten van tien neanderthalers, die daar tussen 40.000 en 65.000 jaar geleden begraven waren. De vondsten waren opmerkelijk: niet alleen omdat de skeletten bij de begraving kennelijk op een ondergrond van twijgen en bloeiende planten waren gelegd, waaronder duizendblad, maar vooral omdat het hier duidelijk om rituele begravingen ging. Ver in de grot vond men in de bodemstalen rond de skeletten grote hoeveelheden stuifmeelkorrels van bijna dertig verschillende plantensoorten en zelfs fragmenten van bloemkelken. Omdat geen enkel dier zoveel bloemen zo ver zal hebben meegenomen in een grot kwamen de archeologen tot de onontkoombare conclusie dat hier sprake was van een begrafenisritueel.

Tot dan zag men de neanderthaler - voor het eerst herkend rond 1850 in Oost-België (onder meer bij Spy) en West-Duitsland (het Neandertal bij Mettmann) - vrij algemeen als niet meer dan een extra slimme aap, hooguit als een mensachtige woesteling met een knuppel en in de verste verte niet als een met de huidige mens vergelijkbaar intelligent wezen. Dat neanderthalers begrafenisgebruiken hadden die leken op die van hun opvolgers, de jong-paleolithische moderne mens, was zestig jaar geleden dus een tamelijk schokkende zaak.

De moderne mens bleek opeens minder uniek dan gedacht. Daarbij deden de vondstresultaten sterk vermoeden

dat de neanderthalers een vorm van religie praktiseerden, wat ze nog dichter bij de mens van 1960 bracht. Decennia later veroorzaakte recent dna-onderzoek een zo mogelijk nog grotere schok: de moderne Europeaan draagt een paar procent aan neanderthaler-genen met zich mee. Dit betekent dat neanderthalers en moderne mensen lange tijd - enkele duizenden jaren - naast elkaar leefden en dat dat regelmatig leidde tot intieme contacten onderling, die bovendien fertiel nakroost opleverden. Als geïnteresseerden in de biologie weten wij wat dat laatste betekent: neanderthaler en moderne mens stonden biologisch heel dicht bij elkaar, waren kennelijk van dezelfde soort.

Sommige geleerden en anderen zijn nog niet helemaal over deze existentiële schokken heen, getuige onder meer het hanteren van twee wetenschappelijke namen. De neanderthaler heet bij de één *Homo neanderthalensis* (de neanderthaler gezien als een aparte soort van *Homo*) en bij de ander *Homo sapiens neanderthalensis* (de neanderthaler gezien als een ondersoort van *Homo sapiens*). What's in a name? Nou, voor sommigen heel veel!

Terug naar het duizendblad. We kunnen niet bewijzen dat neanderthalers van rond 50.000 jaar geleden het duizendblad ook al als medicinaal kruid gebruikten, maar we kunnen er wel zeker van zijn dat de neanderthaler en zijn opvolger, de jong-paleolithische moderne mens, in de loop van vele duizenden jaren een grote praktijkkennis opdeden van voor hen nuttige en/of gevaarlijke planten en dieren. Beide 'homo's' leefden immers midden in de natuur, waren daarvan ook vrijwel volledig afhankelijk en dat houdt je wel 'bij de les'.

Detail bloem duizendblad

Composiet

Duizendblad behoort tot de uitgebreide composietenfamilie, ook wel samengesteldbloemigen of Asterfamilie genoemd. Vroeger - vóór onze natuurgidsencursus in 2013-2014 - dacht ik dat duizendblad bij de schermbloemen hoorde, gewoon omdat de bloempjes zo mooi naast elkaar in een soort scherm stonden.

Een bloem van een composiet bestaat uit een groot aantal kleine bloemen die weer zijn onderverdeeld in twee of meer soorten. Het hart van de bloem bestaat uit rechtopstaande buisbloempjes met daar omheen lintbloemen en soms zijn er (ook) straalbloemen. Elk buisbloempje is een

volledige bloem met meeldraden en stempel(s) en dat geldt meestal ook voor lintbloemen, ook al staan die ten opzichte van de buisbloemen vaak een kwart slag gedraaid. Lint- en straalbloemen lijken veel op elkaar, maar het aantal tandjes aan het uiteinde vertelt meestal wel of het een lint- of een straalbloem is. Bij een lintbloem zijn er vijf tandjes, bij een straalbloem drie. Straalbloemen zijn meestal alleen vrouwelijk en soms steriel. Het is meestal nogal petieterig spul, waarbij een goede loep erg nuttig is.

Duizendblad heeft in de meeste gevallen witgele buisbloemen met daar omheen vijf witte straalbloemen waarvan het bovenste en breedste deel ongeveer 2 millimeter breed is. De bloemen van duizendblad zijn polygaam wat inhoudt dat dezelfde plant éénslachtige, maar ook tweeslachtige bloemen heeft d.w.z. bloemen met alleen mannelijke of alleen vrouwelijke geslachtsorganen, maar ook bloemen met mannelijke én vrouwelijke geslachtsorganen. Een wereldje op zich, maar waar we het in dit verband maar bij moeten laten.

Waar vind je duizendblad?

Duizendblad is een zeer algemene plant, groeit dus op veel plaatsen en is een zogenaemde pionierplant: dus vaak een van de eerste planten die ergens opkomen. Daarom vind je de plant vaak op plaatsen waar de grond net is omgewerkt. Om wat locaties te noemen: in weilanden en velden, bij wegranden, op ruderaal terrein en in ruigten, in akkers en langs spoorlijnen. De bodemsoort is niet heel bepalend, al houdt de plant het meest van lemige bodems. Wat stikstof in de bodem strekt tot aanbeveling en het moet niet te nat zijn. Zoals eerder aangegeven kan duizendblad goed tegen droogte en dat geldt ook voor uitlaatgassen van het verkeer. In bermten kan de plant zich dus uitstekend handhaven, vaak samen met grote klaproos en jakobskruid.

Kenmerken van duizendblad

De plant wordt 15-50 centimeter hoog. De stengel staat rechtop, is hard en gegroefd en heel taai. De plant wortelt diep en heeft een dikke wortelstok met uitlopers. Daardoor kan de plant redelijk goed tegen betreden en maaien. Duizendblad is een hemicryptofyt: de winterknoppen zit-

Detail blad duizendblad

ten op of iets onder de grond en de plant komt ieder jaar op dezelfde (of nog meer) plaatsen op.

Het donkergroene blad staat verspreid aan de stengel. In omtrek is het blad langwerpig en 5 tot soms wel 15 centimeter lang, maar het is twee- of drievoudig gedeeld en doet met al die kleine en smalle slipjes wat varenachtig aan. Het lijken heel veel kleine blaadjes en vandaar het millefolium (letterlijk 'duizendblad') in de wetenschappelijke naam. Het blad is aan de bovenkant behaard en ruikt sterk kruidig. Schapen lusten het blad wel, maar laten de bloemen vaak staan, de plant wat gemankeerd achterlatend.

Aan de rechtopstaande bloeistengels zitten bloeiwijzen met veel kleine 3-6 millimeter dikke hoofdjes die een scherm lijken te vormen. De buisbloemen zijn meestal geelachtig wit en de - meestal - vijf straalbloemen zijn meestal wit. In veel literatuur over duizendblad - ook door de Heukels' Flora (al wijzen de afbeeldingen bij *A. millefolium* en nog duidelijker bij *A. ptarmica* op 3 tandjes) - worden ze overigens lintbloem genoemd, maar de kroonblaadjes hebben drie tandjes en zijn vrouwelijk, dus laten we de theorie maar braaf volgen. Duizendblad kan soms ook roze zijn en er komen - meestal in tuinen of in de buurt daarvan - zelfs rode exemplaren voor. Opvallend is dat de kleur van deze roze en rode planten bij verwildering langzamerhand weer naar wit lijkt te gaan.

De bloemen worden druk bezocht door insecten. Ik zie er vaak zweefvliegen op, maar in de literatuur vond ik veel meer gasten: galwespen, boorvliegen, blinde bijen, nachtvlinders en snuitkevers.

Duizendblad bloeit van juni tot november of nog later, maar vaak wel in twee periodes: juni-september en oktober-januari. De plant produceert na de bloei sterk samengedrukte, wat langwerpige vruchtjes zonder vruchtpluis. De zaadjes zijn maar kortlevend: na een jaar of nog minder is het al gedaan met de kiemkracht.

Opmerking: In tuinen zie je wel eens geel duizendblad (Achillea filipendulina) met diep veerdelig blad, 2-4 lint- of straalbloemen (ik kon het niet vaststellen) en uiteraard gele bloemen. Deze soort kan ruim 1 meter hoog worden en dat is flink hoger dan het gewoon duizendblad. De plant is ingevoerd uit West en Centraal-Azië, kan opslaan uit tuinafval en 'in het wild' soms lang standhouden.

Verwarring met wilde Bertram

Je zou duizendblad op het eerste gezicht misschien even kunnen verwarren met wilde Bertram (*Achillea ptarmica*), maar er zijn heel duidelijke verschillen: ongedeelde, smal en scherp gezaagd blad, twee- tot driemaal dikkere hoofdjes met 8-13 witte straalbloemen en groenachtige buisbloemen. Wilde Bertram staat ook liever in wat vochtiger grasland en aan oevers.

Een medicinale plant

We hadden het al over Achilles die kennelijk gebruik maakte van de bloedstelpende werking van duizendblad en mogen aannemen dat die eigenschap ook in deze streken al in de prehistorie bekend was. De niet genoeg te prijzen website 'Flora van Nederland' leert mij dat men na Columbus' ontdekking van Amerika ontdekte, dat ook Indianenstammen duizendblad gebruikten voor snijwonden.

In de dertiende eeuw noemde men duizendblad wel *Herba sanguinaria*, wat ik hier vrij vertaal als 'bloedkruid'. Een Middel nederlandse (= middeleeuws Nederlands) naam voor de plant was 'Nesebloede', wat erop wijst dat de plant bij neusbloedingen werd gebruikt. Er kan thee worden getrokken van de bloemen en bladeren van de plant en duizendblad wordt al vanaf de bronstijd gebruikt om textiel geel te verven. Andere bronnen vertellen mij dat duizendblad meer dan honderd werkzame stoffen bezit en dat het vroeger - vóór het gebruik van hop - ook bij het bierbrouwen werd gebruikt, dat het kruid de eetlust en de spijsvertering bevordert, ontstekingen remt en ook nog krampen in het darmkanaal oplost.

Duizendblad wordt ook wel timmermanskruid of schrijnwerkerskruid genoemd. Niet toevallig zijn dat ambachten waarbij men nog wel eens een open wondje opliep. Duizendblad tussen het gras is gezond voor koeien en jonge biggen met darmziekte kunnen met duizendblad worden geholpen. Wat meer in magische richting: boeren hingen de plant vroeger in de stal als afweer tegen veeziekte en bliksemvloed. Hier laat ik het maar bij, want wanneer ik alles noem dat ik tegenkwam in de literatuur zou alleen dat al een paar pagina's van ons mooie blad vullen. Laten we het er maar op houden dat duizendblad voor veel zaken kan worden gebruikt.

Op de tafel

In Bastgen e.a. (2019) las ik dat de jonge blaadjes in een lentesoep kunnen en (fijngemaakt) in kruidenboter, kwark en salades. Vermalen zijn ze te gebruiken als kruidenzout of worden verwerkt in kruidenolie of kruidenazijn. Van de bloemen en bladeren kan een rustgevend thee worden getrokken en ze kunnen zelfs aan likeur of wijn worden toegevoegd. Ook aan deze informatie is nog veel toe te voegen, maar dat is hier niet nodig: de liefhebbers hebben hun eigen bronnen wel.

Salade met duizendblad

Naamgeving

De plant heet in het Engels yarrow, in het Frans Achillée millefeuille, in het Duits Gemeine Schafgarbe en in het Fries skieppegerf, maar ook tjerkhofbloem, kruswortel, schapenrib of schapengarf. Ook duizendblad heeft veel volksnamen die soms wijzen op het uiterlijk, maar ook op bijzondere eigenschappen en waarvoor de plant werd gebruikt. Zoals vaak zijn veel namen in regio's aan de Duitse grens min of meer verwant aan de Duitse naam: bijvoorbeeld garve, hazengarve, gerf of ganzegerf.

Op de website waarneming.nl vindt u een mooi overzicht van volksnamen voor duizendblad, maar enkele bijzondere namen wil ik u hier toch niet onthouden. Zo werd of wordt(?) de plant in Friesland en Salland wel chocoladebloem genoemd, eveneens in Salland en in Twente kamille, bij Hattem hondeklaar, in het oosten van Brabant rijstetapbloem en op Texel paddebloem.

Ten slotte wat weetjes

In de middeleeuwen kreeg het medicinaal belangrijke duizendblad er al snel magische krachten bij. Zo zou het beschermen tegen spoken en mensen. Wanneer je het onder de drempel begroef, hield het kruid slecht volk en boze geesten tegen.

In Engeland was het ook een liefdesorakel. Meisjes die wat twijfelden aan de ware liefde van de partner, staken een blaadje duizendblad in een neusgat en draaiden dat rond tijdens het opzeggen van een versje: "Green arrow, you beat a white blow. If my love loves me, my nose will bleed now." Daarom werd duizendblad ook wel nosebleed genoemd. Gelukkig hielp duizendblad hen dan ook weer van de bloedneus af, zodat alles weer in het gerede kwam. Want ook dat is een verklaring voor de naam nosebleed.

Nieuwsgierige meisjes konden ook een takje duizendblad onder het hoofdkussen leggen en een versje opzeggen: "Thou pretty herb of Venus tree, thy true name is yorrow. Know who my bossomfriend must be. Pray, tell thou me tomorrow." Bij het opstaan zouden ze dan weten in welke richting ze het wel of niet moesten zoeken.

Duizendblad speelde ook een rol in de Kruidwis, een wellicht al voorchristelijk gebruik om bloementuilen te maken - waarin onder meer duizendblad en boerenwormkruid - en die op te hangen in huis als bescherming tegen slecht weer, bijvoorbeeld onweer. Dit gebruik is bekend uit Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk en België en in Nederland uit Limburg.

Duizendblad geel, verwilderde tuinplant.

Literatuur

- Bastgen, C., B. Schröder & S. Zurlutter (2019) *Welke eetbare wilde plant is dat?*
- Bogaerds, H.L. (1982) *Kruidenweetje*
- Duistermaat, L. (2020) *Heukels' Flora van Nederland*
- Eggelte, H. (2015) *Veldgids Nederlandse flora*
- Glas, H. (2014) *Onkruiden herkennen*
- Hortus botanicus Leiden (2021) *Zakgids Stoepplant*
- Internet: annetanne.be - floravannederland.nl, hunebed-nieuwscafe.nl, waarneming.nl, wikipedia.org - wilde-planten.nl
- Natuurmonumenten (1997) *Basisgids flora en fauna van Nederland*
- Spohn, M., M. Golte-Bechtle & R. Spohn (2017) *ANWB Bloemengids*
- Zonderwijk, P., (1979) *De bonte berm. De rijke flora en fauna langs onze wegen*

Lente bij Kasteel ter Horst

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Op 21 mei 2023 hadden we een wandeling in de omgeving van Kasteel ter Horst. De locatie bleek een voltreffer te zijn. Een mooie plek, een mooie omgeving, met zowel natuur als cultuur. Wat wil een mens nog meer. Op vrijdagavond hadden Sandra, Karin, Thijs en ik voorgewandeld. Een niet te lang traject met allerlei verrassingen. En een veelvoud aan verschillende bloemen, planten, bomen en zelfs paddenstoelen. Dat belofde wat voor de echte tocht, de publieksexkursie.

Op zondag was het heerlijk weer en dat was te merken. Een mooie groep mensen, gasten was aanwezig. Sandra en Karin 'namen' een groep en Thijs en ik de andere. We begonnen bij de brug voor kasteel ter Horst, met uitzicht op het huis. Hier heb ik iets van de geschiedenis van het kasteel en de omgeving verteld. Daarna gingen we op pad, twee groepen in tegengestelde richting.

We hoorden regelmatig: "hier ben ik nog niet eerder geweest". Het aanbod bloemen en planten was ruim voldoende. Ik had tijdens het voorwandelen al de indruk dat er enorm veel soorten groeiden. Ik kende er vele niet bij naam, maar dat is in mijn geval, niet zo moeilijk. Aangekomen in het Lona-park met de Mei-alley en de drie vij-

vers, werd ik meteen enthousiast en begon te vertellen. Maar zie, ik kreeg geen kans. Thijs tikte me op de vingers. Ik had slechts vier minuten en na 3.55 minuut moest ik kappen. Terecht, anders hadden we er wel een uur gestaan.

Een stukje door het dorp en dan via het klompenpad (Enkenpad) naar de Groote Modderkolk. Daarna over de verbrandingsallee en langs de Stroobek terug naar het Kasteel.

Ik moet nog wel vertellen dat ik verbaasd aanhoord heb hoeveel Thijs weet. Ik heb zo'n idee dat mij dat nooit gaat lukken. Mooi dat ik mee mocht lopen.

Na afloop had men de gelegenheid een kopje thee of koffie te nuttigen in het winkeltje van het kasteel. Berenice van der Toorn (ook IVN-er en vrijwilligster kasteel) had hiervoor gezorgd. Er werd volop gebruik van gemaakt. Ook een mooie gelegenheid om lekker na te praten. Al met al was het een geslaagde middag.

Bankje met uitzicht

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

De laatste jaren heeft u in elke aflevering van Het Groene Blad een interviewverslag kunnen lezen over een van de actieve leden van IVN Eerbeek e.o. En aan deze serie zal voorlopig hopelijk ook nog geen einde komen.

Bij elk interview stel ik onder meer de vraag wat voor de persoon een favoriet plekje is in de natuur. Zo zijn er al heel wat mooie stekjes naar voren gekomen, waarmee duidelijk wordt dat we mogen wonen in een prachtige omgeving.

Ikzelf heb natuurlijk ook diverse plaatsen waar ik graag kom voor de schoonheid en de rust. Als er op zo'n plek dan een bankje staat is dat natuurlijk ideaal voor een rust- en mijmermoment. Ik wil graag zo'n plekje met u delen en hoop dat het voor u aanleiding is om aan de lezers van Het Groene Blad, úw favoriete bankje kenbaar te maken (onderste afbeelding voorblad)!

Gorsselse Heide

De Gorsselse Heide is een 120 ha. groot natuurgebied in het buitengebied van Eefde, mijn woonplaats. Het gebied is particulier eigendom van Stichting IJssellandschap en in beheer bij de Stichting Marke Gorsselse Heide.

Het is een van oorsprong nat heidegebied met naast struikheide ook dopheide. Meer dan anderhalve eeuw was het gebied in gebruik bij Defensie als militair oefenterrein. En hoewel dit militair gebruik hier en daar schade toegebracht heeft aan het terrein, heeft het er ook voor gezorgd dat het gebied als natuurgebied behouden is gebleven en niet ten prooi is gevallen aan de agrarische sector. 2014 tot 2017 is er een natuurherstelplan uitgevoerd dat als doel had het door 'bodembreuk' en verdamping door bomen/bos sterk uitgedroogde gebied, weer naar de oorspronkelijke biotoop 'natte heide' terug te brengen. Gat en de leemhoudende zandlaag zijn gedicht en heel veel bomen zijn gekapt. Nu, na zes jaar, is op al die plaatsen waar het bos stond weer een 'zee' van heide, en vooral dopheide, teruggekeerd. Hier en daar staan een paar zogenaamde 'vliegdennen' en vanaf juni, als het broedseizoen van de bodembroeders ten einde loopt, loopt er een kleine kudde Blondes d' Aquitaine (vaalwitte vleeskoeien) voor de begrazing.

Gezeten op 'mijn' bankje kijk je hierover uit. Op een doordeweekse dag, als er niet veel andere bezoekers zijn, is het goed toeven op deze 'kleine stille heide'.

Er valt natuurlijk nog veel meer te vertellen over dit kleine, maar bijzonder mooie natuurgebied met zijn rijke historie. Als u de kans heeft, kom dan ook eens op mijn bankje met uitzicht zitten.

Hij was er bijna niet meer geweest...

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Interview met Ronald Geerlof

Hij heeft zeker een jasje uitgedaan, misschien wel twee, maar gelukkig is hij er nog. De afgelopen ziekteperiode, de operatie en wat daarbij allemaal misging waardoor er een uiterst kritieke situatie ontstond, heeft een grote impact gehad op zijn leven. Het is dan ook het belangrijkste gespreksonderwerp tijdens het interview dat ik met Ronald Geerlof had. Ook daarvoor, toen ik telefonisch een afspraak met hem maakte, hadden we het al uitvoerig over zijn ziekenhuiservaringen en de huidige situatie waarin een langzaam maar voorspoedig herstel valt waar te nemen. Toch oogt Ronald, als hij de voordeur voor mij opendoet, nog wat broos en is zijn lopen en handelen vertraagd. Hij geeft aan dat hij 's morgens met alles veel langer bezig is dan voorheen. Vooruitkijken is het devies. Zich richten op wat hij weer wel kan en niet op wat (nog) niet meer lukt. Een van zijn IVN taken heeft Ronald in elk

geval weer opgepakt: de opmaak van Het Groene Blad regelen. Het lentenummer was qua vormgeving zelfs helemaal van zijn hand.

Niet iedereen zal Ronald kennen, hoewel hij toch al zo'n 15 jaar lid is van IVN Eerbeek e.o. Hij volgde toen de 'gidsencursus', de opleiding tot natuurgids, om na een lange onderbreking vanwege zijn werk, weer meer actief te worden in en voor de natuur, onder de paraplu van het IVN.

Waar het begon en hoe het verder ging

Ronald woont al vijftig jaar in Brummen maar is geboren in Vlaardingen en heeft daarna van zijn tweede tot twaalfde jaar in Waddinxveen gewoond. Vanwege het werk van zijn vader is het gezin Geerlof naar Brummen verhuisd. Maar ook vóór die verhuizing kwam Ronald al veel in deze omgeving omdat ze regelmatig hier naar de camping gingen.

Op de lagere school in het westen van het land was Ronald al veel buiten te vinden, in de bossen en aan de waterkant. En in de vakanties stond ook alles in het teken van de natuur op en in de omgeving van de camping. Toen hij na de lagere school, in Brummen naar de mavo ging was daar biologie zijn favoriete vak en ook de andere exacte vakken spraken hem aan. Toch leidde dat niet tot een echt exact gerichte beroepskeuze. Behalve de natuur voelde Ronald zich immers ook erg aangetrokken tot sportbeoefening en lesgeven aan kinderen. Uiteindelijk vond hij zijn werk in de richting van de sociale begeleiding van mensen.

Na de mavo volgde hij de havo in Arnhem maar zakte hiervoor. Hij heeft het laatste jaar niet overgedaan maar stapte over naar MBO Inrichtingswerk in Zwolle. Tijdens die opleiding liep hij stage bij het Jongenshuis Hoenderloo als groepsleider. Later zou hij zijn werk vinden in een vergelijkbare setting bij de 'Eefdesse tehuizen'. Tussen de MBO-opleiding en het vinden van zijn werkplek in Eefde is Ronald in militaire dienst geweest in de functie van chauffeur bij de AAT in Nunspeet en vanwege de geringe werkgelegenheid in de jaren tachtig heeft hij een periode allerlei baantjes aangepakt. Hij werkte o.a. bij een partycentrum in de horeca en in het verzorgen van allerlei activiteiten op het vlak van sportentertainment. Samen met enkele vrienden maakte hij zo'n 10 á 12 jaar

deel uit van de groep 'Speedy trampo', waarmee ze landelijke bekendheid verwierven. Het was een acrobatisch clownsnummer met kast en kleine trampoline. Ze traden o.a. op in de 'Op naar de top show' van Eddy Becker.

Het werk

Ronald heeft in totaal 38 jaar bij de Eefdesse Tehuizen, die inmiddels al weer jaren de naam Trajectum dragen, gewerkt. Eerst bij de afdeling het 'Mastler' en later bij het 'Hungerink'. Trajectum is een instelling voor volwassen mensen met een licht verstandelijke beperking, vaak in combinatie met psychiatrische problematiek. Ronald heeft acht jaar met ouderen gewerkt, maar de wat jongere doelgroep sprak hem toch veel meer aan; uiteindelijk heeft hij in 2004 gekozen voor de ambulante begeleiding bij de mensen thuis, hetgeen hij 18 jaar heeft gedaan. In 1989 heeft hij ook nog de HBO opleiding Inrichtingswerk gevolgd. Ronald was vijftien jaar lid van de ondernemingsraad en is naast zijn studie en werk altijd (o.a. als bestuurslid) actief betrokken geweest bij diverse verenigingen.

In de loop der jaren werd de functie steeds meer administratief van aard en toen het na de overname door Philadelphia in 2022 nog meer op registreren aankwam, stapte hij over naar een andere organisatie in Brummen. Helaas werd hij na twee maanden, nog in zijn proeftijd, ziek. Gelukkig voor Ronald kon hij bij deze organisatie blijven; waar hij inmiddels met een re-integratietraject bezig is.

In de jaren 80, de tijd van de wervelende shows met Speedy trampo, deed Ronald veel aan sport en gymnastiek en gaf hij les aan kinderen en jeugd. In die tijd ook leerde hij zijn vrouw Ina kennen met wie hij inmiddels al 42 jaar samen is.

Harmanahof

De interesse voor het werken met kinderen is er eigenlijk altijd geweest. En ook nu nog zet hij zich bij IVN Eerbeek in voor activiteiten als de 'Slootjesdagen', de vrijwilligersdag bij de 'Kiboe', lessen op basisscholen, en niet te vergeten de rondleidingen enz. bij de IVN Natuurtuin 'Harmanahof' in Loenen. De Natuurtuin speelt in de taken die Ronald uitvoert voor IVN een heel belangrijke rol. Elke eerste dinsdag van de maand is hij daar te vinden, bezig met allerlei werkzaamheden. Een groot voordeel daarbij is dat Ronald uitermate handig is en niet alleen tuinwerk kan doen maar ook een bijenhotel kan bouwen, een vijver kan aanleggen en hopelijk in de toekomst een belangrijke bijdrage kan leveren aan het realiseren van een nieuwe schuur bij de Harmanahof.

Daarvoor zal hij echter nog verder moeten herstellen en zullen zijn lichamelijke conditie en motorische vaardigheden moeten verbeteren. Gelukkig heeft Ronald het in zijn eigen prachtige tuin allemaal heel netjes voor elkaar. Hoewel hij ook daar van plan is om vanwege zijn beperkingen (moeite met evenwicht), wat aanpassingen te maken zodat hij overal gemakkelijk bij kan om zijn borders, plantvakken, heggen en vijver goed te onderhouden.

Ronald houdt ervan lichamelijk actief bezig te zijn en al zijn hobby's staan dan ook in dat teken. Mountainbiken, tennis, fietsen, wandelen en klussen waren en zijn zijn belangrijkste vrijetijdsbezigheden en hopelijk kan hij die op termijn weer gaan beoefenen. Momenteel is hij noodgedwongen aangewezen op activiteiten achter de computer. Naast het opmaakwerk voor Het Groene Blad, beheert hij ook de website van de natuurtuin en onderhoudt hij de contacten met de bezoekers, belangrijke instanties en voert hij de PR.

De mooiste plekken

Ronald richt zich wel op de toekomst maar heeft voorlopig (juni) geen vakantieplannen omdat zijn conditie nog kwetsbaar is. Reizen naar de Alpen, de Waddeneilanden of Zuid Limburg, favoriete omgevingen, lijken er nu nog niet in te zitten. Maar ook in de meer nabije omgeving zijn er plekken waar Ronald graag vertoeft. Zo noemt hij onder meer het Hammeler, tussen Brummen en Dieren, en landgoed Voorstonden als heel prettige plaatsen. En verder landgoed het Leusveld, de Zilvensche Heide op de Loenermark, de Veluwezoom en de Posbank, doordeweeks als het er wat minder druk is. Zowel lopend als op de fiets bezoekt hij deze gebieden vooral graag in het voorjaar, zijn favoriete seizoen, omdat "alles dan weer opnieuw begint". Het zou zomaar een goed motto voor zijn eigen nabije toekomst kunnen zijn.

Ronald wil niet 'somber' en is blij dat de afgelopen drie moeilijke jaren waarin er zoveel ellende op hem afkwam, een einde gaan kennen en hij weer echt vooruit kan kijken. Dit neemt niet weg dat hij over de toekomst van de wereld en de mensen in het algemeen toch pessimistisch is. Hij kan zich ergeren aan alle mensen die alles maar bestraten, verre vliegvlagen maken en de natuur daarmee vernietigen. "Er zijn gewoon te veel mensen en er is geen destructievere soort dan de mens."

Maar door zijn affiniteit met techniek ziet Ronald ook wel perspectief in de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van energieopwekking en alternatieve methoden om die in te zetten voor het dagelijks leven van particulieren maar ook bedrijven, en om verdere vervuiling tegen te gaan. "Ik heb in elk geval de houtkachel er maar vast uit gedaan."

Naam: Ronald Geerlof

Woonplaats: Brummen, Heemskerkstraat 1

Geboortedatum: 19-03-1961

Geboorteplaats: Vlaardingen

Basisschool te: Waddinxveen

Voortgezet onderwijs: MAVO Brummen (biologie leukste vak) en HAVO

Beroepsonderwijs: MBO Inrichtingswerk en HBO Inrichtingswerk

Werk: 35 jaar bij Eefdesse Tehuizen in diverse functies, 2 jaar bij Phladelphia en 1 jaar bij Riwis
IVN lid sinds 2008 bij IVN Eerbeek e.o. Daarvoor eind jaren 70 begin 80, actief bij IVN Wageningen, Oosterbeek

Burgerlijke stand: woont 42 jaar samen met Ina
Hobby's: mountainbiken, tennis, fietsen, lezen, fotograferen, tuinwerk

Leden administratie

Nieuwe leden

E. Molder

H. van der Voort

M.de Jong

Excursie met hindernissen

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Geen hindernissen in de letterlijke zin maar meer op het organisatorische vlak.

Vorig jaar tijdens de gidsenavond, waar de excursies e.d. gepland worden, hadden we het plan opgevat om iets bij 'Het Ganzenei' in Brummen te organiseren, in juni. U zult u mogelijk afvragen: waarom in juni? In juni bloeien in Nederland de meeste planten. Bij 'Het Ganzenei' is er sprake van stroomdalflora, door de rivier aangevoerde zaden uit het buitenland. Een prachtige gelegenheid voor een mooie informatieve excursie met bijzondere planten.

Het plan en hoe het veranderde

Omdat er soms ook bijzondere vogels broeden, hadden we de excursie al een week verschoven om niet in het broedseizoen van mogelijke bijzondere vogelsoorten, het gebied te bezoeken. Alles piekfijn geregeld dachten we. Totdat Staatsbosbeheer, bij navraag, het gebied tot augustus op slot deed!

Goede raad was duur en het excursiegebied werd verplaatst naar de Empese en Tondense heide, zijnde een avondwandeling. Alles opnieuw opgelost dachten we. Zij het dat ons jaarschema al bij de drukker lag om gedrukt te worden! Dus op het laatste moment nog de nieuwe excursie ertussen geplaatst en ja, ook dat was weer geregeld.

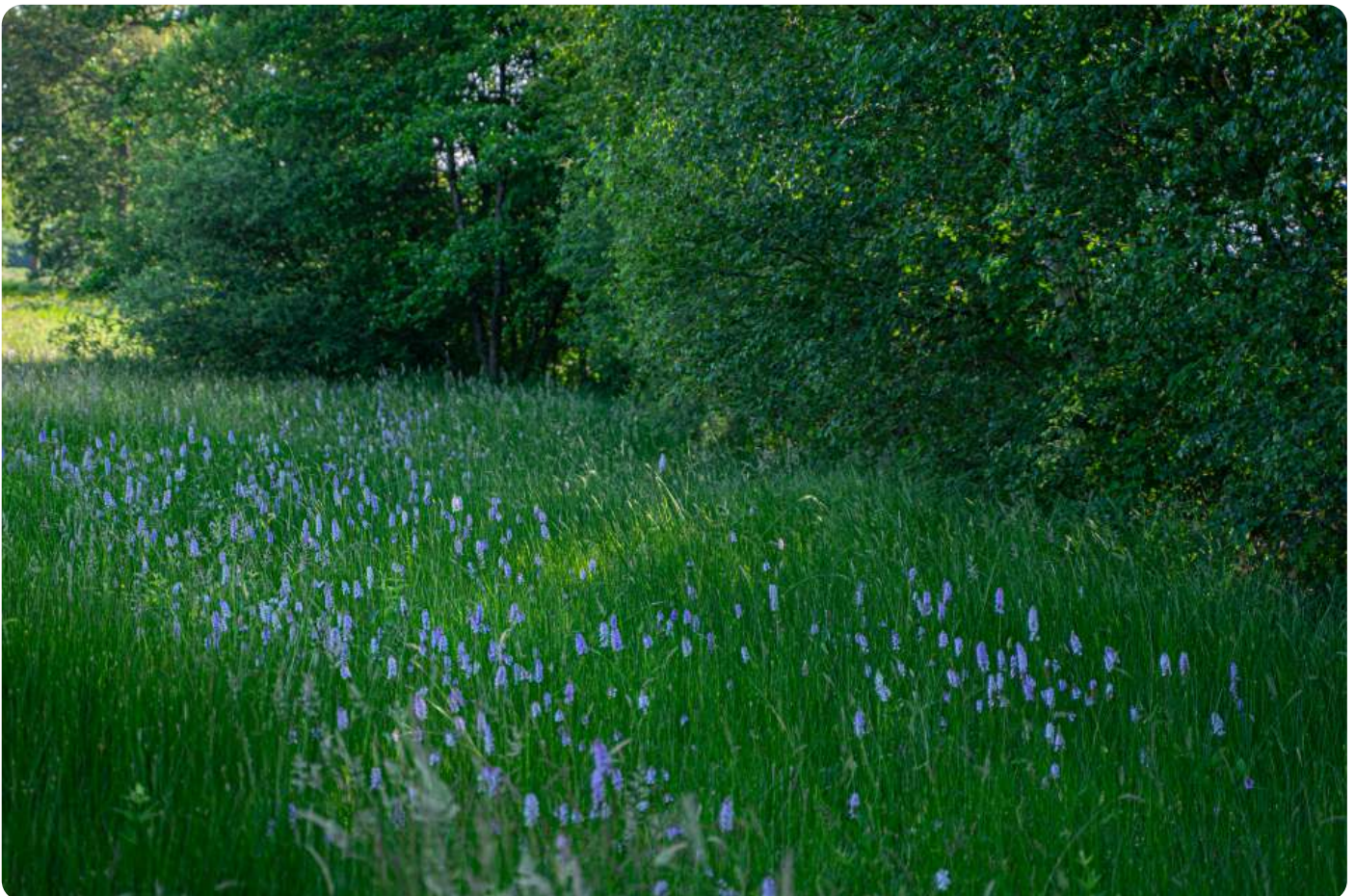
Elk jaar in december vragen wij (secretaris) toestemming om de geplande excursies te mogen doen. Die toestemming krijgen we altijd en het was nooit een probleem, totdat Natuurmonumenten een week voor de excursie over de Empese & Tondense heide ons de toegang tot het gebied ontzegde.

Een heldere/duidelijke reden werd er niet gegeven en bij navraag bleken de beheerder en de gebiedsboswachter niet aanwezig!

Onze collega Jan Loonstra was eerste gids en opperde de excursie te verplaatsen naar 'Het Lampenbroek' een natuurterreintje iets verder aan de Hallse dijk. Om helemaal zeker te zijn heb ik hiervoor ook maar toestemming gevraagd en gekregen.

In alle publicaties in de lokale media en op internet stond echter nog steeds het oorspronkelijke startpunt van de wandeling vermeld. We hebben dit ook maar aangehouden en met 15 bezoekers zijn we in enkele auto's naar het nieuwe startpunt gereden.

Gelukkig hadden we wel voorgewandeld en de geschiedenis van het gebied opgezocht en de aanwezige flora en fauna geïnventariseerd. Dat viel mee; veel orchideeën en talloze bloeiende planten, enkele reeën en als bijzonderheid: twee wielewalen. Helaas lieten die bij de publiekswandeling verstek gaan.

Het Lampenbroek

De naam 'Het Lampenbroek' van dit gebied was ook moeilijk te achterhalen, maar gaat terug tot ca. 1648. Op de plek van Polveensweg 21 lag toentertijd herberg 'De Leere Lampe', de naamgever van het Lampenbroek. De herberg lag aan de weg van Beekbergen naar Zutphen, in het beekdal van de beek die nu nog vanaf Beekbergen via het huidige Klarenbeek richting Voorst stroomt en daar in de IJssel uitmondt. De aanduiding 'broek' slaat op broekland. Dat was laaggelegen land bijvoorbeeld langs een beek. Sommige stukken broekland konden worden begraasd in drogere perioden. Was broekland met bos begroeid, dan werd het een broekbos genoemd.

Lang geleden vestigden boeren zich op hogere delen in het landschap. Hooggelegen grond werd als akker gebruikt, lageregelegen delen als wei- en hooiland. Moerasige laagten werden geleidelijk ontwaterd en in gebruik genomen. Om belasting op onroerend goed te kunnen innen werden in 1648 eigenaren van percelen opgetekend in het zogenoemde verpondingskohier.

De uit Vaassen afkomstige kopermoleenaar Jan van Steenbergen was eigenaar van de 'Leere Lampe' die hij verpachtte aan Frerick Everts. In 't Zindersche broek, wat we nu het Lampenbroek noemen, bezat Steenbergen ruim vijf hectare land begroeid met elzen en werven. Wervenhout was een combinatie van hardhout (eiken) en weekhout (elzen). In mei 1638 kreeg Steenbergen van de bestuurders van de 'Marke Appen' toestemming om bij 'de Leere Lampe' houtskool te branden, daar waar het elzenhout groeide. Als tegenprestatie moest hij een ton dik bier voor de volgende markevergadering aanleveren.

In het Lampenbroek stonden van oudsher twee boerderijen, de 'Leere Lampe' en de 'Gaerle'. De Verloren Beek liep er vlak langs. Waar het woord 'Lampe' vandaan komt, weten we niet, maar het woord 'Leere' staat waarschijnlijk voor 'leeg': de Lampe was leeg, een huis zonder grond. De 'Gaerle' of 'Gaerelaar' stamt uit dezelfde tijd en heet tegenwoordig het 'Goirle'. De huidige boerderij ligt aan de Clabanusweg, maar vroeger lag hij zo'n 250 meter verder het Lampenbroek in. De naam komt van de woorden 'goor' en 'loo': het huis stond bij een drassig stuk grond begroeid met bos.

Het Lampenbroek ligt op de grens van de gemeenten Apeldoorn en Voorst. In het najaar van 1750 werden daar de grenzen uitgezet van de oude Hoge Heerlijkheid Het Loo, een oud gebied dat vroeger van de Oranjes was. De grensuitzetting werd gedaan door een gezelschap van hoge Veluwe bestuurders. Op zaterdag 31 oktober 1750 trokken ze langs de grens met Voorst. Ze begonnen die ochtend ten noorden van Klarenbeek aan De Kar en naderden later op de dag De Til, waar nu nog het schoolgebouw van de openbare school aan de Hoofdweg staat.

De Veluwe bestuurders werden vergezeld door zogenoemde aanwijzers. Dat waren boeren die ter plaatse goed bekend waren. Verder waren er de nodige arbeiders om her en der gaten te graven en heuveltjes op te werpen. Daar zetten ze palen neer om de grens te markeren. Langs

het Lampenbroek werden ongeveer vijf grenspalen gezet. Omdat de houten palen in de loop van de tijd vergingen, werden ze rond het jaar 1790 vervangen door stenen exemplaren. Die waren gemaakt van Bentheimer zandsteen, allemaal voorzien van een nummer, met helemaal bovenaan een soort hoedje met daarop het woord LOO.

De huidige situatie

Het Lampenbroek is een prachtig natuurgebied met natte bloemrijke hooilanden, houtwallen en vochtige bossen. Het is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk. Het gebied wordt gevoed door grondwater vanuit het Veluwe massief. Het natuurgebied ligt onder Klarenbeek. Door het gebied stromen drie beken: de Verloren Beek, de Loenense Beek Noord en de Voorsterbeek.

De natuur in het Lampenbroek is verdroogd en moet worden hersteld. Als dit herstel uitblijft, neemt de afwisseling in bloemen, planten en dieren verder af. Verdroging ontstaat door te lage grondwaterstanden. Dat is ook de reden dat beken verdroogd zijn, want de 'natuurlijke voeding' ontbreekt. Ook verandert ons klimaat snel. Er valt in korte tijd meer regen en periodes van droogte duren langer.

Het is ook de bedoeling dat er nieuwe begroeiing gaat bloeien: blauwgrasland, veldrusschraalland, bosbiesassociatie, dotterbloemhooiland, kleine zegge en elzenzegge. Waterschap en Natuurmonumenten willen ook dat agrariërs hun bedrijf op een goede wijze kunnen voortzetten.

Kaart Lampenbroek

De excursie

Wij hebben ruim 1,5 uur doorgebracht op 'Het Lampenbroek' waarbij de bijzonderheden (orchissen) in het eerste deel van de wandeling vielen. De vochtigheid in het gebied was er de oorzaak van dat sommigen belaagd werden door dazen (steekvliegen).

Gezien onze onbekendheid met het terrein besloten we in eerste instantie om aan het eind te keren en dezelfde weg terug te lopen. Gelukkig hadden we Karin bij ons (IVN gids bij Eerbeek) wonende vlak bij het gebied. Zij leidde ons via een stuk klompenpad en een gemaaide weide weer terug naar het startpunt.

Wij (IVN Eerbeek) gaan nog om tafel met Natuurmonumenten (NM) om dit soort hindernissen in de toekomst te voorkomen. Ook de afdelingen om ons heen spreken van stroeve ervaringen met NM de laatste tijd.

Agenda

Zondag 6 augustus 2023

Bloeiende heide, een korte of lange wandeling

Aanvang: 10.00 uur

Start: Hoek Elzerdijk/Gerrit Slagmanstraat

Eefde

Zaterdag 12 augustus 2023

Voorwandelen Paarse pracht Loenermark

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Gerard Nijhof

Overige gidsen: Lambert Kouwenberg, Joop Gerretse en

Chris Holtslag

Zondag 13 augustus 2023

Publieksexcursie Paarse pracht, Loenermark

Aanvang: 14.00 uur

Thema: Natuur in de buurt

Start: Parkeerplaats Ramenberg

Groenendaalseweg 7371 Loenen (Gld)

Zaterdag 9 september 2023

Voorwandelen Naar de oorsprong van de beek

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Herman Heskamp

Overige gidsen: Jan Coenraads, Bert van der Saag en

Lambert Kouwenberg.

Zondag 10 september 2023

Publieksexcursie Naar de oorsprong van de beek

Aanvang: 14.00 uur

Start: Parkeerplaats zwembad

Boshoffweg 1 6961 LC Eerbeek

Vrijdag 15 september 2023

Nachtvliedernacht

Aanvang: 24.00 uur!

Start: Kaardebol Harenbergweg 1

7204 KZ Zutphen

Zondag 17 september 2023

Excursie Gorsselse Heide

Aanvang: 14.00 uur

Start: Hoek Deventerdijk/Gerrit Slagmanstraat

Harfsen

Zaterdag 7 oktober 2023

Voorwandelen Paddenstoelen in het Leusveld

Start: 09.00 uur

Eerste gids: Sandra Omlo

Overige gidsen: Hilda Stoltenborg, Thijs Groenhof en

Karin de Raadt

Zondag 8 oktober 2023

Publieksexcursie Paddenstoelen op het Leusveld

Aanvang: 14.00 uur

Start: Rhienderensestraat 24

6964 BG Hall

Vrijdag 27 oktober 2023

Nacht van de nacht

Plaats en tijd worden nog bekend gemaakt

Voor informatie over plaats en tijd.

Eerbeek: excursies@ivn-eeerbeek.nl

Telefoon 06-47368561

Zutphen: ktengrotenhuis@kpnmail.nl

Telefoon 0575-471995